

SZÜLŐI BEVONÓDÁS KÁRPÁTALJA MAGYAR TANNYELVŰ ISKOLÁIBAN: EGY EMPIRIKUS VIZSGÁLAT EREDMÉNYEI UKRAJNAI MAGYAR SZÜLŐK KÖRÉBEN PALLAY KATALIN¹

DOI: <https://doi.org/10.53585/OnkSzem.2024.3.110-128>

Absztrakt

A szülői bevonódás olyan folyamat, amely során a szülők aktívan részt vesznek gyermekük iskolai életében, támogatják tanulmányi előmenetelüket, együttműködnek az iskolai közösséggel, és önkéntes tevékenységekkel is hozzájárulnak az iskola életéhez. A tanulmány célja, hogy átfogó képet nyújtson a szülői bevonódás sajátosságairól a kárpátaljai magyar közösségben. A kutatás során vizsgáljuk, hogy a szülők milyen mértékben és formában vesznek részt gyermekeik iskolai életében, valamint, hogy milyen tényezők befolyásolják ezt a részvételt. A szülői bevonódás a kárpátaljai közösségben kiemelt jelentőséggel bír, különösen a háborús helyzet okozta kihívások fényében, mert bár szülői bevonódást támogató iskolareform van érvényben, a szociális és gazdasági nehézségek korlátozzák a szülők aktív részvételét az iskolai közösségben. A Magyar Tudományos Akadémia Közoktatás-fejlesztési Kutatási Programjának keretében, a Debreceni Egyetem Családok és Tanárok Kooperációja Kutatócsoport által végzett empirikus kutatás adatait elemezzük. A kérdőíves kutatás 2023 tavaszán zajlott három országban: Magyarországon, Romániában és Ukrajnában. Ukrajnában és Romániában elsősorban külföldi magyar szülőkre fókuszáltunk. Összesen 960 szülőt kérdeztünk meg, közülük 122 volt kárpátaljai. Az eredmények rámutatnak, hogy az anyák nagyobb arányban vesznek részt az iskolai tevékenységekben, mint az apák, ami részben a háborús helyzetnek és a külföldi munkavállalásnak tudható be. Az elemzés során kiderült, hogy a vallásos szülők aktívabban vesznek részt az iskolai eseményeken, míg a városi területeken élő szülők anyagi helyzete jobban támogatja az iskolai bevonódást. Az anyagi helyzet jelentős befolyásoló tényező, amely korlátozhatja a szülői részvételt az iskolai életben. Eredményeink azt mutatják, hogy a szülői bevonódás támogatása érdekében fontos figyelembe venni a szülők gazdasági és szociális háttérét, valamint a vallásosságát és a lakóhely településtípusát.

Kulcsszavak: szülői bevonódás, önkéntesség, kárpátaljai szülők, iskolai részvétel, iskolai közösség

¹ Pally Katalin, PhD, docens, II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, Pedagógia, Pszichológia, Tanító, Óvodapedagógia, Oktatási Intézményvezetés Tanszék.

Parental involvement in the schools with Hungarian teaching language in Transcarpathia: Results of an empirical study Hungarian parents in Ukraine

Pallay Katalin

Abstract

Parental involvement is a process in which parents actively participate in their children's school life, support their academic progress, and collaborate with the school community. The aim of the study is to provide a comprehensive picture of the characteristics of parental involvement in the Transcarpathian Hungarian community. The research examines the extent and form of parental involvement in the children's school and the factors that influence this involvement. Parental involvement is of particular importance in the Transcarpathian community, especially in light of the challenges posed by the war, where - although there is a school reform that supports parental involvement - social and economic difficulties limit the parents' active participation in the school community. The study analyzes data from an empirical study conducted by the Cooperation of Families and Teachers Research Group at the University of Debrecen, under the Educational Development Research Program of the Hungarian Academy of Sciences. The survey was conducted during the spring of 2023 in three countries: Hungary, Romania, and Ukraine, with a focus on Hungarian parents, ethnic minority living in Ukraine and Romania. A total of 960 parents were surveyed of whom 122 were from Transcarpathia. The results show that mothers are more involved in school activities than fathers, partly due to the war situation and foreign employment. The analysis revealed that religious parents are more active in school events, while the financial situation of parents living in urban areas better supports school involvement. Financial status is a significant factor that can limit parental participation in school life. Our findings indicate that to support parental involvement, it is important to consider parents' economic and social backgrounds, as well as their religiosity and the type of settlement they live in.

Keywords: parental involvement, volunteering, Transcarpathian Hungarian ethnic minority parents, school participation, school community

BEVEZETÉS

A szülői bevonódás az oktatás egyik kiemelkedő tényezője, amely nagyban hozzájárul a tanulók iskolai előmeneteléhez és a tanulmányi eredmények javulásához. Joyce Epstein elmélete alapján a szülői bevonódás hat alapvető területen valósulhat meg: a szülői feladatok, a kommunikáció, az önkéntesség, az otthoni tanulás támogatása, a döntéshozatalban való részvétel és az iskolai közösséggel való együttműködés terén. A szülők aktív jelenléte az iskolai életben nem csupán a gyermekek számára biztosít megerősítést, hanem az iskola és a helyi közösség szorosabb együttműködéséhez is hozzájárul.

Ukrajnában az oktatási rendszer reformja a 2017-ben elfogadott új oktatási törvény alapján indult el, amely a kompetenciaalapú oktatást tűzte ki célul. A közoktatás szerkezete jelentősen

átalakult, a teljes közoktatást egy évvel meghosszabbították. Az új rendszerben a négy évfolyamos elemi iskola után öt évfolyamos általános iskola következik, majd három évfolyamos középfokú oktatás, amely érettségivel zárul. A törvény értelmében a 9 évfolyamos általános iskolákat gimnáziumnak nevezik át, a hároméves középiskolákat pedig líceumnak, a román mintát követve. A törvény rendelkezései szerint az új rendszert fokozatosan vezetik be (Orosz – Pallay 2024). E programban kiemelt szerepet kap a szülői bevonódás. Az új ukrán iskola (Нова українська школа/NUS) projekt koncepciója arra törekszik, hogy a szülőket aktívabban bevonja az oktatásba, azonban a háborús helyzet miatt e törekvések csak korlátozott mértékben tudtak megvalósulni (Hrynevych et al. 2023). A magyar tannyelvű oktatást tekintve az új oktatási törvény és a reform számos jogszűkítést eredményezett. A törvény a nemzeti kisebbségek anyanyelvű oktatását az óvodai és az elemi iskolai (1-4. osztály) szintekre korlátozta, és előírta, hogy az 5. osztálytól kezdődően fokozatosan át kell térni az ukrán nyelvű oktatásra. Ennek célja, hogy az érettségiig minden tantárgyat ukránul tanuljanak, kivéve az anyanyelv és irodalom tárgyakat, és az érettségit ukrán nyelven, valamint ukrán nyelvből tegyék le. Erre válaszul a Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetség kérésére kísérleti jelleggel megengedték a magyar nyelvű oktatás európai integrált modellje («Європейська інтегрована модель школи з угорською мовою навчання») program kipróbálását, melynek célja, hogy szabadon választható tantárgyak keretein belül az oktatási rendszer úgy alakítsa az államnyelvre, anyanyelvre és idegen nyelvre fordítható tanórák számát, hogy azok egyensúlyban legyenek. Az identitás megőrzése érdekében pedig a kötelező tárgyak közé emelik 5-6. osztályban a Magyar népismeret és a Kárpát-medence földrajza tantárgyakat, valamint a 7-9. osztályban A magyar nép története tantárgyat (Orosz – Pallay 2024). A kísérleti program mellett azonban a NUS (Új ukrán iskola) reform is érvényben van, így a szülői bevonódást támogató intézkedések a magyar tannyelvű iskolákban is jelen vannak, az intézmények törekednek arra, hogy ezeket az elveket ők is érvényesítsék és beépítsék mindennapi gyakorlatukba.

Jelen tanulmány célja, hogy feltárja a szülői bevonódás jellemzőit a kárpátaljai magyar közösségben. A kutatás során vizsgáljuk, hogy milyen mértékben és formában vesznek részt a szülők gyermekeik iskolai életében, és milyen tényezők befolyásolják a bevonódást. Emellett a tanulmány célja az is, hogy felhívja a figyelmet a szülői bevonódás jelentőségére, különösen a háborús helyzetre való tekintettel, ahol a szociális és gazdasági kihívások tovább nehezítik a

szülők iskolai részvételét. Az empirikus kutatás során kapott eredmények rávilágítanak arra, hogy a szociodemográfiai háttértényezők hogyan befolyásolják a szülők iskolai életben való részvételét. A kutatás újszerűsége abban rejlik, hogy a szülői bevonódást egy olyan régióban elemzi, ahol egy nagyszabású oktatási reform van kibontakozóban, miközben az országban háborús helyzet is fennáll.

Tanulmányunk elméleti részében ismertetjük a szülői bevonódás fogalmát és feltárjuk azon tényezőket, amelyek hatással lehetnek a szülők iskolai részvételére. A második részben a kutatás módszertani hátterét ismertetjük, amely magában foglalja a kérdőíves felmérés adatait, a minta összetételét, valamint az adatgyűjtés folyamatát három országban (Magyarország, Románia, Ukrajna), különös tekintettel a kárpátaljai magyar szülőkre. A kérdőíves kutatás a Magyar Tudományos Akadémia Közoktatás-fejlesztési Kutatási Programja keretében zajlott, a Debreceni Egyetem Családok és Tanárok Kooperációja Kutatócsoport (MTA-DE-CSATOKK) Pedagógusok szülői elköteleződését erősítő képességének fejlesztése című kutatásának Család és iskola kapcsolata szülői szemmel munkacsoportjában." A harmadik rész az empirikus eredmények elemzésére összpontosít, ahol ismertetjük a vizsgált szülők háttérjellemzőit, majd bemutatjuk a kárpátaljai szülői bevonódás jellemzőit, a szülői részvétel formáit és mértékét, valamint a tényezőket, amelyek befolyásolják a szülők iskolai részvételét. A tanulmány záró részében összefoglaljuk a kutatás fő megállapításait.

SZÜLŐI BEVONÓDÁS ÉS HATÁSA AZ OKTATÁSI KÖRNYEZETBEN

A szülői önkéntesség az utóbbi évtizedekben egyre nagyobb figyelmet kapott, mivel számos tanulmány (Kocsis et al. 2022; Váradi 2021; Szász 2022) igazolja pozitív hatásait mind a tanulók, mind az oktatási intézmények szempontjából. A szülői elkötelezettség és az iskolai részvétel fejlesztésének módszertanát Epstein dolgozta ki 1987-ben. Epstein arra világított rá, hogy az alacsony státuszú tanulók eredményességének növeléséhez elengedhetetlen a szülők aktív bevonása az iskolaközösségbe. Epstein elmélete szerint az iskolai közösség három alapvető összetevője – a család, az iskola és a helyi közösség – közötti szoros együttműködés alapvető a tanulók sikeressége szempontjából (Epstein 1987; Imre 2017).

Az iskola társadalmi és gazdasági szerepének értelmezésében a szülő-iskola kapcsolaton keresztül különösen fontos a szülői bevonódás fogalma. A szakirodalom számos értelmezést kínál az iskola és a szülők partnerségére vonatkozóan. A témával foglalkozó kutatók, mind

nemzetközi, mind magyarországi kontextusban, különböző fogalmakkal igyekeztek megragadni a szülők iskolai életben való részvételét, mint például a szülői bevonódás, iskolai részvétel, otthoni támogatás (parental involvement, parental participation, parental engagement, parental support) (Nyitrai et al. 2019).

A szülői bevonódásnak több szempontból is jelentős hatása van.

- A szülői bevonódás elősegíti a szülők és tanárok közötti bizalom és kommunikáció erősítését. Ez az együttműködés erősíti az iskolai közösséget, ami által kedvező tanulási környezet jön létre a tanulók számára (Epstein 2001). Anne Henderson és Karen Mapp (2002) tanulmányukban rávilágítanak, hogy azok a diákok, akiknek szülei aktívan részt vállalnak az iskolai életben, eredményesebbek, és körükben jóval kisebb a lemorzsolódók aránya.
- Az iskolai közösség szempontjából a szülői bevonódás elősegíti a társadalmi tőke növekedését. Robert Putnam (2000) elmélete szerint a társadalmi tőke kulcsfontosságú a közösségek működése és fejlődése szempontjából. A szülői önkéntesség révén erősödik az iskolai közösség belső kohéziója, ami hosszú távon hozzájárulhat az oktatási intézmény sikerességéhez és stabilitásához.
- Továbbá kutatások igazolják (Epstein 2001; Jeynes 2005), hogy a szülői bevonódás nem csupán az iskola és a tanulók teljesítményére hat pozitívan, hanem javítja a szülő-gyermek kapcsolatot is. Mindezek alapján elmondható, hogy a szülői bevonódás nem csupán egyéni, hanem közösségi szinten is jelentős hatással bír. Az aktív szülői részvétel nem csak a tanulók számára nyújt támogatást, hanem erősíti az iskolai közösséget, javítja az intézményi légkört, és hozzájárul a közösségi kohézió növekedéséhez is.
- A szülők jelenléte és aktív részvétele az iskolai tevékenységekben növeli a gyerekek motivációját és elkötelezettségét az oktatás iránt.
- A szülői önkéntesség lehetőséget teremt a szülők számára, hogy aktívan részt vegyenek gyermekeik iskolai életében. Ez az együttműködés pozitívan hat a tanulók tanulmányi eredményességére, továbbá hozzájárul a gyermekek érzelmi és szociális fejlődéséhez, növeli a tanulási motivációt, és erősíti az iskola iránti elkötelezettséget.

A szülői bevonódást befolyásoló tényezők

Számos kutatás (Lee – Bowen 2006; Haack 2007; Wang – Fahey 2010; Jafarov 2015). foglalkozott azzal, hogy feltárja a tényezőket, amelyek befolyásolják a szülők aktív részvételét gyermekeik iskolai életében.

E tényezők különböző szociális, gazdasági, kulturális és intézményi aspektusok mentén szerveződnek. A szülők társadalmi háttere és gazdasági státusza jelentős mértékben befolyásolja, hogy milyen mértékben tudnak részt venni gyermekeik iskolai életében. Kutatások kimutatták, hogy a magasabb jövedelemmel és magasabb iskolázottsággal rendelkező szülők gyakrabban vesznek részt az iskolai tevékenységekben, és nagyobb mértékben támogatják gyermekeiket tanulmányaikban (Fan – Chen 2001). Az alacsony jövedelemmel rendelkező szülők viszont gyakran szembesülnek anyagi és időbeli korlátokkal, amelyek akadályozzák bevonódásukat (Hoover-Dempsey – Sandler 1997). Egyes kutatások szerint a lakóhely településtípusát tekintve eltérések mutatkoznak a szülői bevonódást illetően. Yongmin Sun és munkatársai (1994) szerint a szülői bevonódás magasabb vidéken, míg Christa Green és szerzőtársai (2007) arra jutottak, hogy a városi szülők aktívabbak gyermekük iskolai életében a több lehetőség és intenzívebb kapcsolatok miatt. Timothy Keith és munkatársai (1996) viszont úgy találták, hogy a lakóhely településtípusa nem befolyásolja szignifikánsan a szülői bevonódást.

Kutatások (Regnerus et al. 1998; Wang – Fahey 2010) igazolják, hogy a vallásos közösségekben élő szülők nagyobb mértékben vesznek részt önkéntes tevékenységekben, beleértve az iskolai eseményeket is. A vallásos közösségekben gyakran erős a közösségi szellem és az egymás iránti támogatás, ami elősegítheti a szülők aktív részvételét. A vallásos szülők általában nagyobb hangsúlyt fektetnek a közösségi és családi értékekre, ami hozzájárulhat az iskolai bevonódásukhoz. Ezen kívül nemek közötti különbségek is megfigyelhetők a szülői bevonódás terén. E különbségek gyakran a munkahelyi kötelezettségekből adódnak. Az apák általában több időt töltenek munkával, ami miatt kevésbé aktívan vesznek részt a gyermekeik iskolai életében. Ezzel szemben az anyák gyakrabban dolgoznak részmunkaidőben vagy maradnak otthon, ami lehetővé teszi számukra, hogy több időt szánjanak az iskolai tevékenységekre (Grolnick – Slowiaczek 1994).

A TANULMÁNY CÉLJA ÉS MÓDSZEREI

A kérdőíves kutatás a Magyar Tudományos Akadémia Közoktatás-fejlesztési Kutatási Programja keretében zajlott, a Debreceni Egyetem Családok és Tanárok Kooperációja Kutatócsoport (MTA-DE-CSATOKK) Pedagógusok szülői elköteleződését erősítő képességének fejlesztése című kutatásának Család és iskola kapcsolata szülői szemmel munkacsoportjában.

A kutatás célcsoportját általános iskola felső tagozatán, gimnáziumban, valamint a szakgimnáziumban, szakképzési intézetben tanuló diákok szülei alkották. A szülők kiválasztásának kritériumai közé tartozott, hogy elsődleges szerepet töltsenek be gyermekük nevelésében. Egy családból egy szülő töltötte ki a kérdőívet.

Kutatásunk során papír alapú kérdőíves módszert alkalmaztunk 2023. március és június között. A mintavétel többlépcsős, csoportos mintavételi eljárással történt. Az első lépésben az iskolatípusok, a második lépésben az évfolyamok alapján választottuk ki a szülőket. A kérdőíves kutatás három országban zajlott: Magyarországon, Romániában (Erdély) és Ukrajnában (Kárpátalja). A teljes minta 960 főből állt, melynek eloszlása a következő: Magyarország 61,3% (N=588), Erdély 26% (N=250 fő), Kárpátalja 12,7% (N=122 fő). Jelen tanulmányban a kárpátaljai eredmények kerülnek bemutatásra, megvizsgáljuk, hogy melyek azon tényezők, amelyek szignifikánsan hatnak a szülői bevonódásra.

A kutatás célja, hogy átfogóan feltárjuk a szülői bevonódás jellemzőit a kárpátaljai magyar közösségben. Megvizsgáljuk, hogy milyen mértékben és formában vesznek részt a szülők gyermekeik iskolai életében, és milyen tényezők befolyásolják ezt a bevonódást az *új ukrán iskola* nevű reform és az Ukrajnában dúló háború árnyékában.

EREDMÉNYEK

A szülői minta bemutatása

A kérdőívet 122 kárpátaljai szülő töltötte ki, döntő többségben (93,4 százalék) az édesanyák. Fentebb utaltunk rá, hogy az anyákra gyakrabban jellemző a szülői bevonódás (Grolnick – Slowiaczek 1994), feltehetően ők az ezt érintő kérdésekre is szívesebben válaszolnak. A megkérdezett szülők átlagéletkora 42 év (1982-es születésűek). A válaszadók életkora 30 és 51 év között mozog, és többségük házasságban él, két gyermeket nevel. A megkérdezett

szülők többsége falusi környezetben él, kisebb arányban vannak a városi és a megyeszékhelyi lakosok (1 táblázat).

1. táblázat. A megkérdezett kárpátaljai magyar szülők szociodemográfiai jellemzői

A válaszadó neme	férfi	6,6%
	nő	93,4 %
Átlagéletkora	Legfiatalabb	30 év (sz. 1994)
	Legidősebb	51 év (sz. 1973)
	Átlag	41 év (sz. 1983)
Családi állapota	Házas	90%
	Elvált	2,5%
	Özvegy	3,3%
	Egyedülálló	1,7%
	Egyéb	2,5%
Gyermekeinek száma	1 gyermek	16,8%
	2 gyermek	49,6%
	3 gyermek	26,1%
	3+ gyermek	7,5%
Lakóhelyének településtípusa	Falu	54,5%
	Város	38,3%
	Megyeszékhely	7,2%
Válaszadó iskolai végzettsége	Diplomás	56,7%
	Szakközépiskola (érettségivel)	31,7%
	Szakmunkás	7,5%
	9. osztály	3,3%
	PhD	0,8%
Szülőtárs iskolai végzettsége	Diplomás	24,2%
	Szakközépiskola (érettségivel)	50,9%
	Szakmunkás	15,8%
	9. osztály	5,8%
	PhD	3,3%
Válaszadó munkaerőpiaci helyzete	Foglalkoztatott	69,2%
	Háztartásbeli	20,8%
	GYES	4,2%
	Közmunkás	5,8%
Szülőtárs munkaerőpiaci helyzete	Foglalkoztatott	70%
	Munkanélküli	9,1%
	Közmunkás	4,2%
	Egyéb	16,7%
Család anyagi helyzete	Közepes anyagi helyzet	70,8%
	Jó anyagi helyzet	24,2%
	Nehézségek	3,3%
	Nagyon nehéz helyzet	1,7%
A válaszadó nemzetisége	Magyar	95,1%
	Cigány/Roma	1,6%
	Román	0,8%
	Egyéb	2,5%
A válaszadó vallásossága	Vallásos, egyháza tanítását igyekszik követni	70%
	Maga módján vallásos	26,7%
	Nem tudja	2,5%
	Nem vallásos	0,8%

Forrás: saját szerkesztés DE-CSATOKK adatbázis alapján

Pusztai Gabriella (2011), továbbá Engler Ágnes (2011) rámutat, hogy a magasabb iskolai végzettséggel rendelkező szülők nagyobb valószínűséggel vesznek részt iskolai rendezvényeken és nagyobb mértékben támogatják gyermekeik tanulmányait. A szülők több mint fele diplomás, míg a szülőtársak esetében az érettségit adó szakközépiskolai végzettség a leggyakoribb. A foglalkoztatottság magas mindkét csoportban, de vannak háztartásbeliek és munkanélküliek is. A legtöbben közepes anyagi helyzetben vannak, és a kárpátaljaiak körében magas azok aránya, akiknek alacsony az egy főre jutó jövedelme, ami az alacsony ukrainai minimálbérrel magyarázható. A vizsgált országok közül a kárpátaljaiak esetében a legmagasabb azok aránya, akiknek 70 000 Ft alatt van az egy főre eső átlagos havi nettó jövedelem. Ennek egyik oka, hogy Ukrajnában az általános jövedelmi szint és a minimálbér alacsonyabb, mint az Európai Unió tagországaiban. A mérés idején, 2023 tavaszán az ukrainai minimálbér 6700 hrivnya volt, ami hozzávetőlegesen 70 000 forintnak felel meg. A megkérdezettek 20 százalékánál 70 000-100 000 forint közötti az egy főre jutó havi átlagos jövedelem, 20 százalék esetében 100 000-160 000 forint közötti ez az összeg, 8,3 százalék esetében 160 000-200 000 forint, 12,5 százaléknál 200 000 forint fölötti, 17,5 százalék pedig nem válaszolt a kérdésre. A válaszadók többsége magyarnak vallja magát, és erős vallásosság jellemzi őket, amely növeli az önkéntesség esélyét (Becker – Dhingra 2001; Tienen et al. 2011; Pallay 2024).

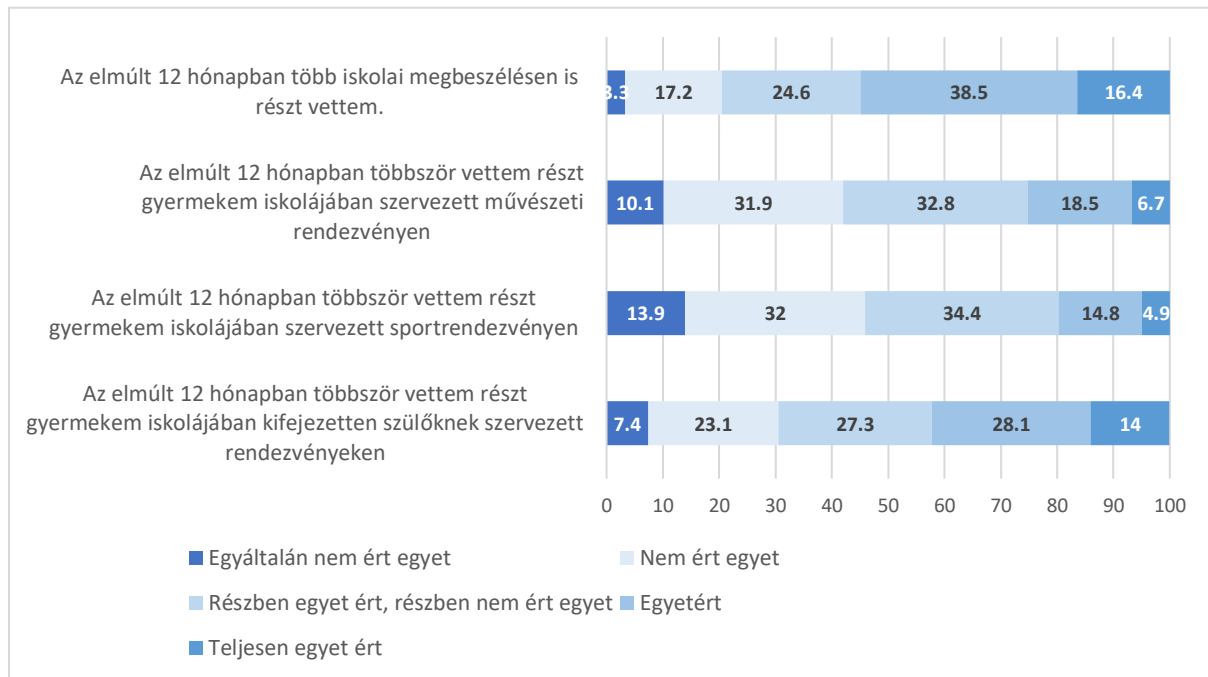
A szülők iskolai részvétele a vizsgált régióban

Kutatásunk során megvizsgáltuk, hogy a kárpátaljai szülők körében mennyire gyakori a szülői bevonódás az iskolában. A szülőknek egy ötfokú Likert-skálán² kellett megjelölniük, hogy mennyire értenek egyet a szülői bevonódás itemeivel³. Az eredmények azt mutatják, hogy a szülők legnagyobb arányban az iskolai megbeszéléseken vettek részt, ahol több mint felük (54,89 százalék) aktívan részt vett az iskolai rendezvényeken. Ezzel szemben a sportrendezvényeken való részvétel kevésbé volt népszerű, mindössze 4,9 százalék nyilatkozott úgy, hogy jelen van az iskolai sporteseményeken. Az iskolai és művészeti rendezvényeken való részvétel is mérsékeltebb volt.

² Ahol 1 = egyáltalán nem értek egyet; 5 = teljesen egyetértek válaszlehetőség volt.

³ Az elmúlt 12 hónapban többször vettem részt gyermekem iskolájában kifejezetten szülőknek szervezett rendezvényeken; Az elmúlt 12 hónapban többször vettem részt gyermekem iskolájában szervezett sportrendezvényen; Az elmúlt 12 hónapban többször vettem részt gyermekem iskolájában szervezett művészeti rendezvényen; Az elmúlt 12 hónapban több iskolai megbeszélésen is részt vettem.

1. ábra. Iskolai eseményeken való szülői részvétel különböző formái (N=122) a válaszok százalékában

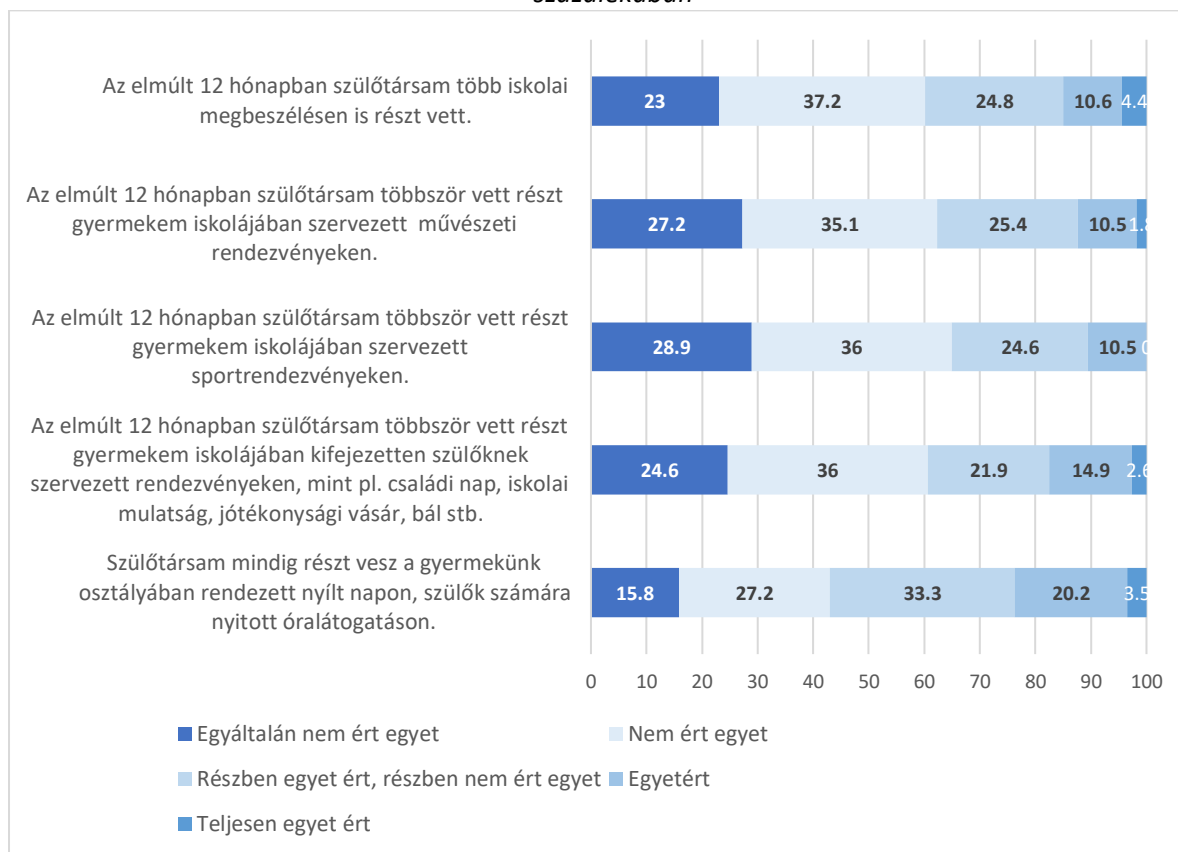

Forrás: saját szerkesztésű ábra DE-CSATOKK adatbázis alapján.

Kutatásunk arra is kiterjedt, hogy a szülőtársak mennyire aktívak az iskolai bevonódás terén. A kárpátaljai mintában a szülőtárs részvétele a különböző iskolai tevékenységekben jóval alacsonyabb az anyák részvételénél.

Ahogy fentebb is említettük, ennek oka, hogy az országban dúló háború és katonai besorozások miatt jelentősen megnövekedett a férfiak körében már addig is népszerű külföldi munkavállalás. A megkérdezettek 10,6 százaléka szerint vesznek részt a szülőtársak az iskolai megbeszéléseken. Mindössze 3,5 százalékuk vett részt szülők számára szervezett nyílt napokon. A szülőknek szervezett rendezvényeken a szülőtársak 24,6 százaléka egyáltalán nem vett részt, 36 százalékuk nem vett részt aktívan, 21,9 százalékuk csak részben vett részt, míg csupán 2,6 százalékuk vett részt teljes mértékben. A szülőtársak 28,9 százaléka egyáltalán nem vett részt sportrendezvényeken, és mindössze 10,5 százalékuk vett részt ezeken a rendezvényeken. A szülőtársak 27,2 százaléka nem volt a művészeti rendezvényeken, és 23 százalék egyáltalán nem látogatta az iskolai megbeszéléseket sem.

2.ábra. A szülőtársak részvétele az iskolai eseményeken és tevékenységekben (N=122) a válaszok százalékában

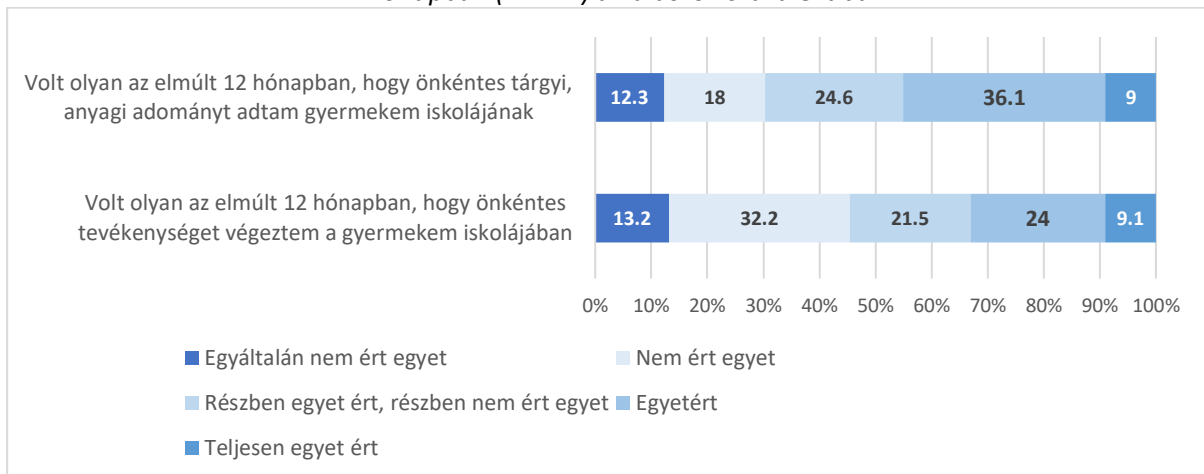

Forrás: saját szerkesztésű ábra DE-CSATOKK adatbázis alapján.

A szülői önkéntesség és az adományozói magatartás jellemzői a kárpátaljai szülők körében

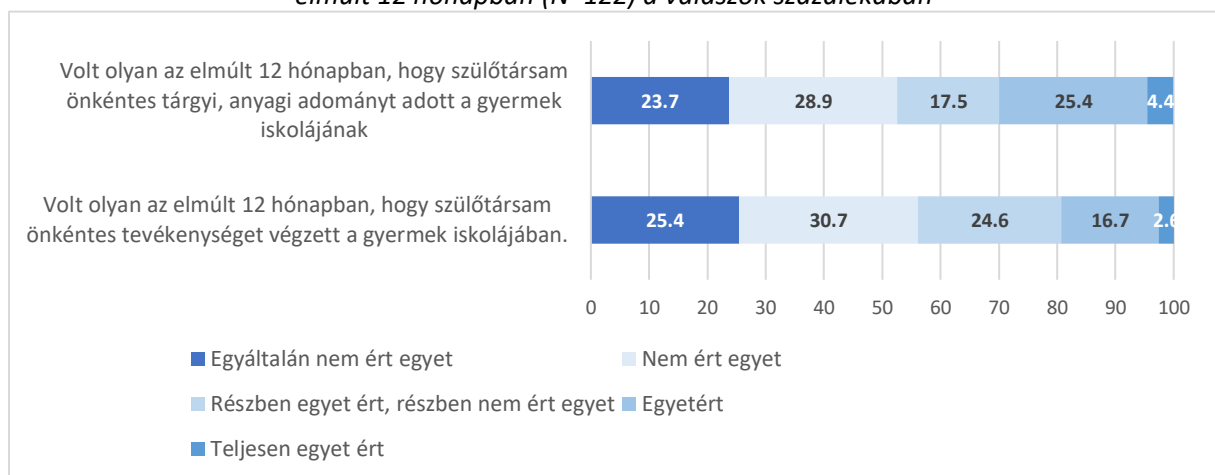
Az elmúlt 12 hónapban a szülők egy jelentős része (32,2százalék) nem vett részt önkéntes tevékenységben, míg 24 százalékuk végzett ilyen jellegű tevékenységet. Az önkéntes tárgyi vagy anyagi adományozás viszonylag magas támogatottságot mutatott, a szülők 36,1 százaléka aktívan részt vett az adományozásban. Az adatok arra engednek következtetni, hogy a szülők gyakrabban nyújtanak anyagi támogatást, mintsem hogy személyesen vennének részt önkéntes tevékenységekben. Ennek hátterében az állhat, hogy Ukrajnában háború zajlik, s emiatt a korábbihoz képest jóval kevesebb program engedélyezett (bálok, családi napok, iskolai mulatságok stb.), továbbá sok szülő, különösen az apák, külföldön tartózkodnak. Számos esetben az anyák is távol vannak, vagy ingáznak, s a gyermekeket a nagyszülők nevelik. Az itthon maradt anyákra gyakran az apák feladatai is ráhárulnak, ami miatt nincs idejük részt vállalni az iskolai tevékenységekben és önkéntes munkákban.

3.ábra. A szülők önkéntes tevékenységben és adományozásban való részvételének mértéke az elmúlt 12 hónapban (N=122) a válaszok százalékában

Forrás: saját szerkesztésű ábra DE-CSATOKK adatbázis alapján.

4.ábra. A szülőtársak iskolai önkéntességi tevékenységben és adományozásban való részvétele az elmúlt 12 hónapban (N=122) a válaszok százalékában

Forrás: saját szerkesztésű ábra DE-CSATOKK adatbázis alapján.

A szülőtársak esetében a magasabb részvételi arány az anyagi vagy tárgyi adományozásban mutatkozik, 25,4 százalékuk aktívan részt vett ilyen tevékenységben az elmúlt 12 hónapban. Ez az egyetlen részvételi forma, amelyet az apák külföldről is meg tudnak tenni. Az önkéntes tevékenységek esetében ez az arány 16,7 százalék. Az eredmények arra engednek következtetni, hogy az iskolai közösségekben a háborús helyzet miatt a szülői bevonódást támogató oktatási reform ellenére is kihívást jelent a szülők széles körű bevonása.

Az iskolai szülői bevonódást befolyásoló tényezők

Egyik fő kérdésünk az volt az elemzés során, hogy melyek azok a tényezők, amelyek szignifikánsan hatnak a szülői bevonódásra. Eredményeink alapján a vallásosság, a lakóhely

típusa, valamint az anyagi helyzet jelentős hatással vannak a kárpátaljai szülők iskolai bevonódásának különböző formáira, bár mindegyik tényező eltérő mértékben befolyásolja e folyamatot.

A kárpátaljai mintában a szülői bevonódás itemeit összevetve a vallásossággal, négy helyen mutatható ki szignifikáns különbség (2. táblázat). Ez arra utal, hogy a vallásosság olyan tényező, amely jelentős hatást gyakorol a szülői bevonódásra. Azok a szülők, akik vallásosak, és egyházuk tanítását igyekeznek követni, átlag feletti mértékben vettek részt az elmúlt 12 hónapban a gyermekük iskolájában kifejezetten szülőknek szervezett rendezvényeken ($p=0,000$), továbbá szignifikáns különbség tapasztalható a különböző vallási beállítottságú szülők között az iskolai megbeszéléseken való részvételben is ($p=0,028$). Ezen kívül a különböző vallási beállítottságú szülők között szignifikáns különbségek vannak az iskolában végzett önkéntes tevékenységek terén is ($p=0,000$), valamint az adományozási tevékenységek terén is jelentős különbségek tapasztalhatók a különböző vallási beállítottságú szülők között ($p=0,000$). A kapott eredmények alapján elmondható, hogy a vallásos szülők nagyobb valószínűséggel vesznek részt az iskolai rendezvényeken, iskolai megbeszéléseken, önkéntes tevékenységekben és adományozási tevékenységekben is, mint nem vallásos társaik. Eredményeink összhangban vannak Mark Regnerus és munkatárai (1998), valamint Lily Wang és Didi Fahey (2010) megállapításaival, miszerint a vallásos közösségekben élő szülők gyakran nagyobb mértékben vesznek részt önkéntes tevékenységekben, beleértve az iskolai eseményeket is.

Elemzésünk során kirajzolódott, hogy a mintába bekerült kárpátaljai szülők iskolai bevonódását jelentősen befolyásolja a lakhely településtípusa (3. táblázat). A településtípus és a szülői bevonódás itemeit összevetve két helyen találtunk szignifikáns eltérést. A megyeszékhelyen élő szülők átlag feletti mértékben vettek részt az elmúlt 12 hónapban a gyermekük iskolájában szervezett művészeti programokon ($p=0,050$), továbbá anyagi támogatást is a megyeszékhelyen élők tudtak átlag feletti mértékben nyújtani az iskola számára ($p=0,000$). A megyeszékhelyeken és megyei jogú városokban élő szülők aktívabbak mind a rendezvényeken való részvételben, mind az adományozásban, mint a kisebb településeken élő társaik. Itt Green és munkatársai (2007) következtetéseivel értünk egyet, akik megállapították, hogy a városi környezetben élő szülők nagyobb mértékben vesznek részt gyermekeik iskolai életében, mint a vidéken élők. Feltehetően az Ungváron élő szülők

tehetősebbek is vidéken élő társaiknál, így anyagilag is jobban tudják támogatni a gyermekeik iskoláit.

2. táblázat. A szülők vallásosságának összefüggése a szülői bevonódás egyes típusaival

	Vallásos vagyok, egyházam tanítását igyekszem követni	Vallásos vagyok a magam módján	Nem tudom megmondani, hogy vallásos vagyok-e	Nem vagyok vallásos	Határozot tan nem vagyok vallásos	F	Sig	N
Az elmúlt 12 hónapban többször vettem részt gyermekem iskolájában kifejezetten szülőknek szervezett rendezvényeken	3,18	3,15	2,91	2,53	2,64	5,561	0,000	119
Az elmúlt 12 hónapban több iskolai megbeszélésen is részt vettem	2,68	2,84	3,53	2,28	2,35	2,722	0,028	120
Az elmúlt 12 hónapban önkéntes tevékenységet végeztem gyermekem iskolájában	3,54	3,53	3,26	2,69	3,08	6,464	0,000	119
Az elmúlt 12 hónapban önkéntes tárgyi, anyagi adományt adtam gyermekem iskolájának	3,03	2,76	2,65	2,58	2,51	5,177	0,000	120

Forrás: saját szerkesztésű ábra DE-CSATOKK adatbázis alapján.

3. táblázat. Szülői bevonódás településtípus szerint

	Megyeszékhely, megyei jogú város	Város	Község, falu	F	Sig	N
Az elmúlt 12 hónapban többször vettem részt gyermekem iskolájában szervezett művészeti rendezvényen	2,44	2,40	1,95	2,941	0,050	117
Az elmúlt 12 hónapban önkéntes tárgyi, anyagi adományt adtam gyermekem iskolájának	3,08	2,48	2,01	9,811	0,000	120

Forrás: saját szerkesztésű ábra DE-CSATOKK adatbázis alapján.

Eredményeink azt mutatták, hogy a szülői bevonódást a szülők anyagi helyzete is szignifikánsan befolyásolja (4. táblázat). Azok a szülők, akik jobb anyagi helyzetben vannak (mindenük megvan, és jelentősebb kiadásokra is telik), nagyobb arányban vettek részt szülőknek szervezett rendezvényeken ($p=0,022$), sportrendezvényeken ($p=0,050$), önkéntes tevékenységekben ($p=0,050$) és adományozásban ($p=0,031$). Az anyagi nehézségekkel küzdő szülők, akik esetében előfordul, hogy mindennapi kiadásaikat sem tudják fedezni, kevésbé

aktívak ezekben a tevékenységekben. Az adatok alapján világosan látszik, hogy az anyagi helyzet jelentős befolyásoló erővel bír a szülői bevonódás tekintetében, ami arra utal, hogy a gazdasági nehézségek gátat szabhatnak a szülők iskolai részvételének és támogatásának. Eredményeink alátámasztják Kathleen Hoover-Dempsey és Howard Sandler (1997) megállapításait, miszerint az alacsony jövedelemmel rendelkező szülők gyakran szembesülnek anyagi és időbeli korlátokkal, amelyek akadályozzák bevonódásukat.

4. táblázat. A szülők anyagi helyzetének hatása az iskolai tevékenységekben való részvételükre

	Mindenünk megvan, jelentősebb kiadásokra is telik	Mindenünk megvan, de nagyobb kiadásokat nem engedhetünk meg	Előfordul, hogy mindennapi kiadásainkat nem tudjuk fedezni	Gyakran megesik, hogy nincs pénzünk mindennapi szükségleteinkre	F	Sig	N
Az elmúlt 12 hónapban többször vettem részt gyermekem iskolájában kifejezetten szülőknek szervezett rendezvényeken	2,76	2,27	1,25	1,50	3,337	0,022	112
Az elmúlt 12 hónapban többször vettem részt gyermekem iskolájában szervezett sportrendezvényen	2,34	2,16	1,00	1,50	2,645	0,050	
Az elmúlt 12 hónapban önkéntes tevékenységet végeztem gyermekem iskolájában	2,42	2,25	1,04	1,50	6,661	0,050	
Az elmúlt 12 hónapban önkéntes tárgyi, anyagi adományt adtam gyermekem iskolájának	2,92	2,53	1,00	2,50	3,080	0,031	

Forrás: saját szerkesztésű ábra DE-CSATOKK adatbázis alapján.

ÖSSZEGRÉS

A kárpátaljai magyar közösségben végzett kutatás célja a szülői bevonódás jellemzőinek átfogó feltárása volt, különös tekintettel arra, hogy a szülők milyen mértékben és formában vesznek részt gyermekeik iskolai életében, továbbá milyen tényezők befolyásolják a bevonódást az *Új ukrán iskola (NUS)* reform és az Ukrajnában dúló háború árnyékában. Elemzésünk során kirajzolódott, hogy az anyák lényegesen aktívabbak a szülői bevonódásban, mint az apák. Ez a tendencia összhangban áll a nemzetközi szakirodalommal, amely szerint az anyák általában többet foglalkoznak gyermekeik iskolai életével, részben azért, mert gyakrabban dolgoznak részmunkaidőben vagy maradnak otthon (Grolnick – Slowiaczek 1994). Az ukrainai háborús

helyzet tovább súlyosbítja ezt a trendet, mivel sok esetben az apák külföldön tartózkodnak, vagy akár mindkét szülő távol van, és a nagyszülők veszik át a gyereknevelést. Ennek eredményeképpen az otthon maradt anyákra hárulnak az apák feladatai is, ami korlátozza az iskolai bevonódás lehetőségeit.

A kutatás eredményei alapján megállapítható, hogy a vallásosság, a lakóhely típusa és az anyagi helyzet különböző mértékben, de szignifikáns hatással vannak a szülői bevonódás különböző formáira. Különösen a vallásosság mutatott erős összefüggést a szülői bevonódással, hiszen a vallásos szülők nagyobb arányban vesznek részt az iskolai eseményeken, támogatják gyermekeik tanulmányait, és aktívabban kapcsolódnak be az iskolai közösség életébe.

Hasonlóképpen a városokban, különösen a megyeszékhelyeken élő szülők jobban bevonódnak az iskolai tevékenységekbe és az iskolai önkénteskedésbe, valamint nagyobb arányban adományoznak az iskola számára, ami részben az iskolák által kínált több lehetőségnek, a szülők közötti intenzívebb kapcsolattartásnak és a jobb anyagi körülményeknek köszönhető.

Az anyagi helyzet is jelentős szerepet játszik a szülői bevonódásban, mivel a jobb anyagi helyzetben lévő családok több erőforrással rendelkeznek ahhoz, hogy részt vegyenek az iskolai eseményeken és támogassák gyermekeik oktatását. A kárpátaljai szülők körében azonban a háborús helyzet jelentős akadályokat gördít a bevonódás elé. Sok szülő, különösen az apák, külföldön vállalnak munkát, ami megnehezíti, egyes esetekben lehetetlenné teszi számukra az iskolai közösségben való aktív részvételt. Az otthon maradt anyákra így még nagyobb teher hárul.

Az anyagi helyzet fontos tényezőként jelent meg a kutatásban. Az alacsonyabb jövedelemmel rendelkező szülők kevesebb erőforrással rendelkeznek ahhoz, hogy aktívan részt vegyenek az iskolai eseményeken és támogassák gyermekeiket. Kárpátalja esetében különösen alacsony az egy főre eső havi nettó jövedelem, ami részben magyarázható az alacsonyabb minimálbérrel és a kisebb jövedelmekkel, valamint azzal, hogy Ukrajna nem EU-tag. Mindez arra enged következtetni, hogy az anyagi korlátok akadályozhatják a szülői részvételt az iskolai életben.

A kutatás rávilágít, hogy a szülői bevonódás és az iskolai részvétel mértékét és formáit számos tényező befolyásolja, amelyek közül Kárpátalján a vallásosság, az anyagi helyzet és a lakóhely típusa bír kiemelt jelentőséggel. Annak ellenére, hogy az országban bevezetésre került egy szülői bevonódást támogató oktatási reform, a már több mint két éve tartó háborús események jelentős mértékben korlátozzák a szülők részvételét gyermekeik iskolai életében.

Az eredmények azt sugallják, hogy a szülői bevonódás támogatása érdekében fontos figyelembe venni e tényezőket, és megfelelő támogatást nyújtani a szülőknek. A kutatás továbbvitelét illetően számos irány határozható meg. Érdemes lenne figyelembe venni a kapcsolati tőke hatását, különösen azt, hogy a szülők mennyire támaszkodnak barátaikra, rokonaikra vagy a közösségre gyermekeik iskolai életében. A háborús helyzet miatt szétszakított családok szempontjából a digitális kommunikációs eszközök használatának szerepe is érdekes kérdés a szülői bevonódást tekintve.

IRODALOM

Bailey, Tyler (2017): *The impact of parental involvement on student success: School and family partnership from the perspective of students* (Doctoral dissertation). Kennesaw State University. Retrieved from Digital Commons.

Becker, Penny Edgell – Dhingra, Pawan H. (2001): Religious involvement and volunteering: Implications for civil society. *Sociology of Religion*, 62(3) pp. 315-335. DOI: 10.2307/3712353

Epstein, Joyce L. (1987): Toward a theory of family–school connections: Teacher practices and parent involvement. In: Hurrelmann, Klaus – Kaufman, Franz-Xaver – Loel, Friedrich (eds.): *Social intervention: Potential and constraints. Prevention and intervention in childhood and adolescence*. Oxford: Walter De Gruyter, pp. 121-136.

Epstein, Joyce L. (2001): *School, family, and community partnerships: Preparing educators and improving schools*. Boulder: Westview Press.

Epstein, Joyce L. – Sanders, Mavis G. – Simon, Beth S. – Salinas, Karen Clark – Jansorn, Natalie Rodriguez – Van Voorhis, Frances L. (2002): *School, family, and community partnerships: Your handbook for action (2nd ed.)*. Thousand Oaks: Corwin Press.

Engler Ágnes (2011): *Kisgyermekes nők a felsőoktatásban*. Budapest: Gondolat.

Fan, Xitao – Chen, Michael (2001): Parental involvement and students' academic achievement: A meta-analysis. *Educational Psychology Review*, 13(1), 1-22. DOI: <https://doi.org/10.1023/A:1009048817385>

Grolnick, Wendy S. – Slowiaczek, Maria L. (1994): Parents' involvement in children's schooling: A multidimensional conceptualization and motivational model. *Child Development*, 65(1) pp. 237-252. DOI:10.1111/j.1467-8624.1994.tb00747.x

Green, Christa L. – Walker, Joan M. T. – Hoover-Dempsey, Kathleen V. – Sandler, Howard M. (2007): Parents' motivations for involvement in children's education: An empirical test of a theoretical model of parental involvement. *Journal of Educational Psychology*, 99(3) pp. 532-544. DOI: /10.1037/0022-0663.99.3.532

Haack, Mary Kelly (2007): *Parents and teachers' belief about parental involvement in schooling* (Doctoral dissertation). University of Nebraska. Retrieved from Digital Commons.

Henderson, Anne T. – Mapp, Karen L. (2002): *A new wave of evidence: The impact of school, family, and community connections on student achievement*. Arlington: National Center for Family & Community Connections with Schools.

Hoover-Dempsey, Kathleen V. – Sandler, Howard M. (1997): Parental Involvement in Children's Education: Why does it make a difference? *Teachers College Record*, 97(2) pp. 310-331.

DOI: <https://doi.org/10.1177/016146819509700202>

Hrynevych, Lillia – Linnik, Olena – Herczyński, Jan (2023): The new Ukrainian school reform: Achievements, developments and challenges. *European Journal of Education*, 58(4) pp. 542-560.

DOI: 10.1111/ejed.12583

Imre Nóra (2017): A szülői részvétel szerepe a tanulók iskolai pályafutásának alakulásában (Doktori disszertáció). Eötvös Loránd Tudományegyetem Neveléstudományi kutatások doktori programja.

Jafarov, Javid (2015): Factors affecting parental involvement in education: The role of social class. *Educational Studies*, 41(2) pp. 147-165.

Jeynes, William H. (2005): A meta-analysis of the relation of parental involvement to urban elementary school student academic achievement. *Urban Education*, 40. pp. 237-269.

DOI: 10.1177/004208590527454

Keith, Timothy Z. – Keith, Patricia B. – Quirk, Kimberly J. – Cohen-Rosenthal, Ellen – Franzese, Bettina (1996): Effects of parental involvement on achievement for students who attend school in rural America. *Journal of Research in Rural Education*, 12(2) pp. 55-67.

<https://jrre.psu.edu/volume/12> Letöltve: 2024.08.23.

Kocsis Zsófia – Markos Valéria – Fazekas Elek – Pusztai Gabriella (2022): Az önkéntesség mint a szülők iskolai bevonódásának egy formája – szisztematikus szakirodalmi elemzés eredményének bemutatása. *Önkéntes Szemle*, 2(4) pp. 57-87. DOI: 10.53585/OnkSzem.2022.4.57-87

Lee, Jung-Sook – Bowen, Natasha K. (2006): Parent involvement, cultural capital, and the achievement gap among elementary school children. *American Educational Research Journal*, 43(2) pp. 193-218.

DOI: <https://doi.org/10.3102/00028312043002193>

Nyitrai Erika – Harsányi Szabolcs Gergő – Koltói Lilla – Kovács Dóra – Kövesdi Andrea – Nagybányai-Nagy Olivér – Simon Gabriella – Smohai Máté – Takács Nándor – Takács Szabolcs (2019): Iskolai teljesítmény és szülői bevonódottság. *Psychologia Hungarica Caroliensis*, 7(2) pp. 7-28.

DOI: 10.12663/PSYHUNG.7.2019.2.2.

Orosz Ildikó – Pallay Katalin (2024): Úton az európai oktatáshoz. A kárpátaljai magyar tannyelvű közoktatási intézmények számára kialakított innovációs oktatási modell létrejötte és első tapasztalatai. In: Pusztai Gabriella – Engler Ágnes – Hrabéczy Anett – Bencze Ádám (szerk.): *Mesterség és intelligencia az oktatáskutatásban Tanulmányok Kozma Tamás tiszteletére*. Debrecen: CHERD-H, pp. 27-47.

Pallay Katalin (2024): *Mobilitás, karrierépítés, integráció. A Balassi Intézet kárpátaljai hallgatói*. Debrecen: CHERD-H.

Putnam, Robert D. (2000): *Bowling alone: The collapse and revival of American community*. New York: Touchstone Books/Simon & Schuster. DOI: 10.1145/358916.361990

Pusztai Gabriella (2011): *A társadalmi tőke és az iskolai eredményesség. Kapcsolati erőforrások hatása az iskolai pályafutásra*. Budapest: Új Mandátum Könyvkiadó.

Regnerus, Mark D. – Smith, Christian – Sikkink, David (1998): Who gives to the poor? The influence of religious tradition and political location on the personal generosity of Americans toward the poor. *Journal for the Scientific Study of Religion*, 37(3) pp. 481-493. DOI:10.2307/1388055

Sun, Yongmin – Hobbs, Daryl – Elder, William – Li, Yuanzhang (1994): Multi-level analyses of television viewing among high school students—A contrast between non-metropolitan rural and other communities. *Journal of Research in Rural Education*, 10(2) pp. 97-107.

<https://jrre.psu.edu/volume/10> Letölve: 2024.08.23.

Szász Mária Magdolna (2022): Az iskola életébe való szülői bevonódás akadályai egy székellyöldi rurális település mintáján. *Metszetek*, 11(3) pp. 103-122.

DOI: <https://doi.org/10.18392/metsz/2022/3/6>

Tienen, Marike van – Scheepers, Peer – Reitsma, Jan – Schilderman, Hans (2011): The role of religiosity for formal and informal volunteering in the Netherlands. *Voluntas*, 22, pp. 365-389.

DOI: 10.1007/s11266-010-9160-6

Váradí Rita (2021): Az önkéntesség alakulása Magyarországon a 2010-es években – A Központi Statisztikai Hivatal munkaerő-felmérésének 2011-2019 közötti kiegészítő felvételei alapján. *Önkéntes Szemle*, 1(4) pp. 3-38. DOI: <https://doi.org/10.53585/onkszem.2021.4.3-38>

Wang, Lily – Fahey, Didi (2010): Parental volunteering: The resulting trends since No Child Left Behind. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 40(6) pp. 1113-1131. DOI: 10.1177/0899764010386237